

Iver Hornemann Møller, Klassekamp og sociallovgivning, 1850-1970. København: Socialistiske Økonomers Forlag, 1981, 90,00 kr.

"... i hvilken grad (kan) tilblivelsen og de efterfølgende ændringer i de mest centrale socialpolitiske love for arbejderklassens reproduktion forklares ved hjælp af klassernes relative styrke på det økonomiske, ideologiske og politiske niveau" - dette er det centrale spørgsmål, som forfatteren har ønsket at belyse gennem en undersøgelse af den socialpolitiske udvikling fra 1850 til 1970. Denne stort anlagte undersøgelse har foruden den her omtalte bog givet anledning til udgivelse af tre artikler,¹ som angiveligt skulle rumme undersøgelsens teoretiske grundlag, mens en senere publikation vedr. samspillet mellem det økonomiske og det politisk/ideologiske niveau og om "befolkningsklassernes" indbyrdes styrkeforhold stilles i udsigt.

I dette større publiceringsprogram er det således kun forhold på det politisk/ideologiske niveau, der behandles i "Klassekamp...". Forfatteren har i den forbindelse valgt at indskrænke sig til sygesikringen, arbejdsløshedsforsikringen samt ulykkesforsikringen og de politiske betingelser omkring deres tilblivelse og historiske udvikling. Dette sker på den måde, at den behandlede periode inddeles i tre faser: "Den absolutistiske stat" fra 1850 til 1890'erne, "liberalstaten" fra 1890'erne til 1933 samt den interventionistiske stat fra 1933 til 1970. Disse faser er igen inddelt i mindre perioder, og for hver af disse perioder gennemgås systematisk udviklingen på det politiske niveau samt udviklingen inden for de respektive lovområder. Endelig afsluttes bogen af en række angiveligt noget tilfældigt udvalgte emner af mere generel karakter så som "Sygekassernes ledelse gennem tiden", "Socialpolitiske motiver" og "De politiske partiers socialpolitik".

Denne stramme opbygning i forbindelse med den historiske gennemgang giver bogen et noget stift præg, som gør den mindre umiddelbart læseværdig, end den behøvede at være. Værre er det imidlertid, at bogen mangler en klar linje eller nogle klare problemstillinger, som behandles i tilknytning til det empiriske materiale. Det righoldige empiriske materiale, som bogen bygger på, kommer derved til at fremstå som en lang opremsning.

Dette hænger sammen med, at bogen - trods teoretiserende elementer - virker ateoretisk. De problemstillinger af teoretisk karakter, som tages op, spørgsmålet om klassebestemmelse og om magt m.v., forfølges ikke tilstrækkeligt dybt i

1) Alle publicerede i tidsskriftet Økonomi og politik, h.h.v. nr. 4, 1977, nr. 1 og nr. 2, 1978.

Iver Hornemann Møller, Klassekamp og sociallovgivning, 1850-1970. København: Socialistiske Økonomers Forlag, 1981, 90,00 kr.

"... i hvilken grad (kan) tilblivelsen og de efterfølgende ændringer i de mest centrale socialpolitiske love for arbejderklassens reproduktion forklares ved hjælp af klassernes relative styrke på det økonomiske, ideologiske og politiske niveau" - dette er det centrale spørgsmål, som forfatteren har ønsket at belyse gennem en undersøgelse af den socialpolitiske udvikling fra 1850 til 1970. Denne stort anlagte undersøgelse har foruden den her omtalte bog givet anledning til udgivelse af tre artikler,¹ som angiveligt skulle rumme undersøgelsens teoretiske grundlag, mens en senere publikation vedr. samspillet mellem det økonomiske og det politisk/ideologiske niveau og om "befolkningsklassernes" indbyrdes styrkeforhold stilles i udsigt.

I dette større publiceringsprogram er det således kun forhold på det politisk/ideologiske niveau, der behandles i "Klassekamp...". Forfatteren har i den forbindelse valgt at indskrænke sig til sygesikringen, arbejdsløshedsforsikringen samt ulykkesforsikringen og de politiske betingelser omkring deres tilblivelse og historiske udvikling. Dette sker på den måde, at den behandlede periode inddeles i tre faser: "Den absolutistiske stat" fra 1850 til 1890'erne, "liberalstaten" fra 1890'erne til 1933 samt den interventionistiske stat fra 1933 til 1970. Disse faser er igen inddelt i mindre perioder, og for hver af disse perioder gennemgås systematisk udviklingen på det politiske niveau samt udviklingen inden for de respektive lovområder. Endelig afsluttes bogen af en række angiveligt noget tilfældigt udvalgte emner af mere generel karakter så som "Sygekassernes ledelse gennem tiden", "Socialpolitiske motiver" og "De politiske partiers socialpolitik".

Denne stramme opbygning i forbindelse med den historiske gennemgang giver bogen et noget stift præg, som gør den mindre umiddelbart læseværdig, end den behøvede at være. Værre er det imidlertid, at bogen mangler en klar linje eller nogle klare problemstillinger, som behandles i tilknytning til det empiriske materiale. Det righoldige empiriske materiale, som bogen bygger på, kommer derved til at fremstå som en lang opremsning.

Dette hænger sammen med, at bogen - trods teoretiserende elementer - virker ateoretisk. De problemstillinger af teoretisk karakter, som tages op, spørgsmålet om klassebestemmelse og om magt m.v., forfølges ikke tilstrækkeligt dybt i

1) Alle publicerede i tidsskriftet Økonomi og politik, h.h.v. nr. 4, 1977, nr. 1 og nr. 2, 1978.

relation til undersøgelsens problemstilling, og de virker fraværende i forbindelse med behandlingen af det historiske materiale. Noget kan der dog blive rådet bod på i forbindelse med den senere publikation om forholdet mellem det økonomiske og ideologiske niveau, men det er det af gode grunde vanskeligt at tage højde for i en anmeldelse af det indtil nu foreliggende.

Mange indfaldsvinkler kunne have været de bærende i en undersøgelse, hvis problemstilling er så bred og kompleks, og i stedet for blot at remse op af sådanne muligheder, vil jeg koncentrere mig om dem, forfatteren selv berører i de mere teoretiserende afsnit og passager.

Den centrale problemstilling vedrørende som sagt forholdet mellem klassernes styrke og socialpolitikens udvikling. Emnet behandles i de forudgående tre artikler, men allerede her synes jeg, forfatteren kommer skævt ind på problemstillingen. I stedet for at tage udgangspunkt i selve problemstillingen, klassers magt på de forskellige samfundsmæssige niveauer, han opererer med, diskuterer han et helt alment og tomt magtbegreb. At han ikke kommer meget længere end til både indlednings- og afslutningsvist at konstatere, at det er et meget uhåndterligt begreb, kan ikke undre.

Det er således ikke meget, han havde i "bagagen" forud for den historiske analyse, hvilket kan være forklaringen på, at spørgsmålet om klassernes magt her er reduceret til spørgsmålet om de politiske partiers stemmetal og formodede valgere samt om politikernes gøremål og intentioner gennem tiden. I og med forholdet mellem klasserne og deres politiske repræsentation ikke diskuteres, får man det indtryk, at politikerne ganske simpelt er klassernes magtmæssige udtryk, hvad trods alt næppe kan have været meningen?

Det skal dog straks tilføjes, at forfatteren måske vil nuancere sin opfattelse af klasseinteressers gennemsættelse i forbindelse med den senere publikation om forholdet mellem det økonomiske og det politiske niveau. En stor del af problemerne i forbindelse med det foreliggende vil således kunne lokaliseres til fraværet af den økonomisk-materielle dimension.

Men selv uden det materielle ville forfatteren have kunnet nå længere, hvis han mere konsekvent havde forfulgt spørgsmålet om statsapparatets virkemåde og "relative autonomi". Ud over at referere forskellige politikerudtalelser kunne han have belyst udviklingen i den institution, parlamentet, hvortil udtalelserne orienterede sig. Tesen om, at klassekampen gennem disse politikere blev ført på den politiske scene, kunne have været gjort mere interessant, hvis han havde belyst udviklingen i, hvad der gennem tiden havde været denne scenes indre virkemåde og normsystem. I forlængelse heraf kunne en "politikker-selv-for-

ståelse", herunder forståelsen af forbindelsen tilbage til eventuelle samfundsmæssige interesse-/vælgergrupper have været belyst, ligesom omvendt den politiske scenes og de politiske ideologiers forankring i det sociale eller hverdagslige liv kunne have været inddraget.

Derudover er det fatalt, at forfatteren ikke på noget tidspunkt diskuterer bogens problematik, forholdet mellem klasser og socialpolitik, mere generelt. Det tætteste, han kommer, er et afsnit om forskellige klassers socialpolitiske motiver, men der mangler en fremstilling af, hvad han overhovedet forbinder med socialpolitik. Denne manglende afklaring får efter min mening meget alvorlige konsekvenser, som viser sig derved, at forfatteren "overser" det mest centrale ved socialpolitikken, som består i, at den tilbyder en sikring i forhold til de risikomomenter og indkomstbortfaldssituationer, som er indbyggede i lønarbejdetilværelsen. Uden en sådan sikring vil lønarbejde og selvforsørgethed i det hele taget ikke kunne forudsættes som almen norm, hvilket har været en meget konstant og traumatiserende erfaring i hele arbejderbevægelsens historie. Forstår man ikke det, forstår man heller ikke, hvorfor arbejdsløshed og truslen herom gennem tiden har været en så effektivt disciplinerende faktor.

Dette synes forfatteren imidlertid at have overset, hvilket må være forklaringen bag hans verdensfjerne påstand om, at den fysiske reproduktion af sig selv ikke er i arbejderklassens interesse. I stedet betoner han socialpolitikens betydning i forbindelse med en omfordeling mellem klasserne, hvilket fører ham ind på et revolutionsstrategisk forslag: Ved hjælp af en omlægning af skatte- og afgiftspolitikken skulle man overføre finansieringen af de sociale udgifter til arbejdsgiverne samtidig med, at ydelsesniveauet forhøjedes klækkeligt. Dette ville så betyde, at en stor del af kapitalerne ville forsvinde, og vejen til et nyt samfund ville være banet.

Jeg har svært ved at se den fantasi og forestillingsevne, som forfatteren selv efterlyser i forbindelse med (intenderet) systemoverskridende forslag, indeholdt i dette bidrag. Jeg synes tværtimod, det ligner et meget traditionelt reformistisk forslag om flere og ikke anderledes sociale ydelser jvf. også kritikken i bogen af DKP. Derimod er der lidt fantasi i bogens tilløb til et forslag om lønarbejders autonome forvaltning af de sociale ydelser - en skam det ikke uddybes, for eksempel i en bredere sammenhæng om autonomi og hverdagsliv kontra offentlig regulering og kontrol.

Endelig er også en tredje teoretisk indfaldsvinkel, som præsenteres i bogen, inddelingen i de tre historiske faser, fraværende i den historiske gennemgang. Det havde været naturligt, om forfatteren i højere grad havde vist, på hvilken måde denne inddeling havde afspejlet sig i den socialpolitiske udvikling, for

eksempel set i relation til en udvikling på det økonomiske niveau, med hensyn til levevilkårene og forskellige formulerede behov og/eller i relation til den politiske institutions udvikling.

Til sidst blot et hjertesuk: Forfatteren skriver et sted (s. 223), "... at hver klasses materielle interesser /.../ og samfundsmæssige stilling bestemmer og begrænser dens tankeverden, dens forestillinger om samfundet". Helt enig, og hvor ville det have været spændende, hvis netop det havde været indfaldsvinklen på bogen. Man ville så have været nødt til helt anderledes dybtgående at se på udviklingen i hverdagslivet og de sociale risikomomenter og den subjektivitet, de tankeforestillinger, som knyttede sig hertil. En sådan historisk sensitiv analyse ville formentlig give mulighed for en reel sammenkobling mellem det de materielle livsbetingelser, subjektive artikulationer og det politiske niveau.

De teoretiske forudsætninger for en sådan analyse er - i hvert fald tilnærmelsesvist - tilstede. Jeg tænker her på en række omfattende og veletablerede analyse- og teoritraditioner inden for områderne civilisationshistorie, socialisationsteori, hverdagsliv, semiologi.² Disse traditioner har ganske vist især været dyrkede inden for det sociologiske, psykologiske, sprogvidenskabelige og idehistoriske område, men kunne også bidrage med nye synsvinkler inden for den historiske og politologiske forskning.

Alt i alt kan man således om bogen "Klassekamp og sociallovgivning" konkludere, at den er et resultat af et solidt og omfattende arbejde, og at den præsenterer et righoldigt materiale med en del interessante, enkeltstående iagttagelser, men at udbyttet alligevel ikke står mål med anstrengelserne på grund af fraværet af tilstrækkeligt præcise teoretiske problemstillinger i forbindelse med den historiske gennemgang.

Torben Berg Sørensen

Nordisk Forum nr. 28, Inntektspolitik i Norden 1945-80, Vol. 15, nr. 4, København: Dansk Universitets Presse, 1981, 156 s., 40,05 kr.

Det foreliggende nummer af Nordisk Forum består af en række artikler, der tilsammen udgør projektrapporten fra et projekt om indkomspolitik i Norden efter 2. verdenskrig, fra Nordisk Sommeruniversitets økonomikreds.

Udgangspunktet for studiekredsens arbejde har været på baggrund af de stigen-

2) Blandt de vigtigste navne kan her nævnes Elias, Foucault, Krovoza, Negt, Kluge, Lefebvre, Leithäuser, Barthes.